

S'HOSPITALET VELL, UN EXEMPLE DE CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI IMMOBLE

Margalida Munar Grimalt

1. Introducció

Parlar d'intervencions de restauració arqueològica de béns immobles a l'illa de Mallorca implica remuntar-se a la dècada dels anys seixanta del segle XX, quan es varen iniciar les primeres consolidacions en jaciments com la necròpolis talaiòtica de Son Real i, cap als setanta, a la ciutat romana de *Pollentia*. La manca d'uns criteris prou clars sobre què es podia fer, va motivar que les actuacions es limitassin a remuntar part dels elements trobats a l'excavació de la manera més lògica possible, amb els materials que tenien al seu abast i les tècniques que coneixien, provinents del món de la construcció.

Amb la Llei del patrimoni històric de les Illes Balears, de 1999, s'assentaren les bases i criteris definitius que han de regir totes les intervencions de conservació dels béns immobles. Aquesta Llei, en el seu article 41, cita els criteris d'intervenció a seguir sobre un bé d'interès cultural:

«a) La conservació, la recuperació, la restauració, la millora i la utilització del bé haurà de respectar els valors que en motivaren la declaració, sense perjudici que pugui ser autoritzat l'ús d'elements, tècniques i materials contemporanis per a la millor adaptació del bé al seu ús i per valorar determinats elements o èpoques.

- b) Es conservaran les característiques tipològiques més remarcables del bé.
- c) S'evitarà la reconstrucció total o parcial del bé, llevat que se n'utilitzin parts originals i pugui provar-se la seva autenticitat. Si fos necessari afegir materials o elements indispensables per a l'estabilitat, la conservació o el manteniment, aquests s'hauran de reconèixer per tal d'evitar el mimetisme.
- d) Es prohibirà l'eliminació de parts del bé, excepte quan en comportin la degradació o quan l'eliminació en permeti una millor interpretació històrica. En aquests casos, es documentaran les parts que hagin de ser eliminades.
- e) Es prohibirà la col·locació d'elements i instal·lacions que impliquin una ruptura de l'estructura o la composició de la façana o que impliquin perjudici per a la contemplació i el gaudi ambiental de l'entorn.»

De totes maneres, aquests criteris són suficientment ambigus com per poder aplicar aquells procediments i tècniques que el restaurador cregui apropiades, seguint sempre els criteris de reversibilitat, fidelitat i contrast amb l'original.

En el cas de conservació de jaciments arqueològics d'època romana, on s'han realitzat intervencions de salvaguar-

da des de fa segles i on tipològicament els paraments són més o menys regulars, l'aplicació dels criteris de conservació estan relativament preestablerts. Disposam d'un gran ventall d'exemples de consolidacions de murs, pintures parietals i paviments de tot tipus, així com infinitat de tècniques i productes de restauració contrastats amb més o menys fortuna.

La qüestió es complica quan ens referim a intervencions de consolidació de béns immobles d'època preromana, com per exemple restes talaiòtiques, on els paraments són de factura irregular i composició heterogènia (barrejant en molts casos pedres de molt diversa natura i dimensions) i els paviments, majoritàriament, de terra batuda (quan no han estat eliminats durant el procés d'excavació). És en aquests casos quan es planteja la dificultat d'aplicar els criteris d'intervenció establerts en una solució final que quedi integrada estèticament i que tenni la suficient resistència i durabilitat per poder ser eficaç.

2. S'Hospitalet Vell

Aquest jaciment es troba al terme municipal de Manacor, concretament als voltants de Cales de Mallorca. La cronologia del jaciment és molt diversa: hi hauria una primera ocupació d'època pretalaiòtica de la qual ens resten diversos exemplars de naviformes. L'ocupació del poblat d'època talaiòtica es pot

provar a finals del s. IV a. de la n. e., amb una possible data d'abandonament a finals del s. III i inicis del II. Fora del recinte hi ha una gran dispersió de ceràmica romana d'època imperial. També cal destacar que als voltants del talaiot hi va haver una reocupació d'època islàmica i finalment un refugi ocasional del segle XVIII.

Les primeres campanyes sistemàtiques d'excavació es varen realitzar durant els anys setanta del segle passat sota la direcció de Rosselló Bordoy². Durant les mencionades campanyes d'excavació es va intervenir arqueològicament en dos naviformes, en el recinte quadrangular (tan característic pel parament del seu mur perimetral) i en el talaiot de planta quadrada i part de les habitacions que s'hi adossen.

De totes maneres, una vegada acabades les diferents campanyes d'excavació no es varen realitzar tasques de consolidació dels paraments; un fet que, amb la llarga exposició a la intempèrie, ha derivat en una evident degradació de les restes que ha exigít una intervenció més extensa i complexa. Per això, a partir de l'any 2002, l'Ajuntament de Manacor³ ha impulsat un projecte global de consolidació i posada en valor de totes les estructures excavades durant les antigues campanyes d'excavació. El projecte inicial estava dividit en tres fases d'intervenció seguint criteris topogràfics. Durant la primera fase es va intervenir sobre el recinte quadrangular; en

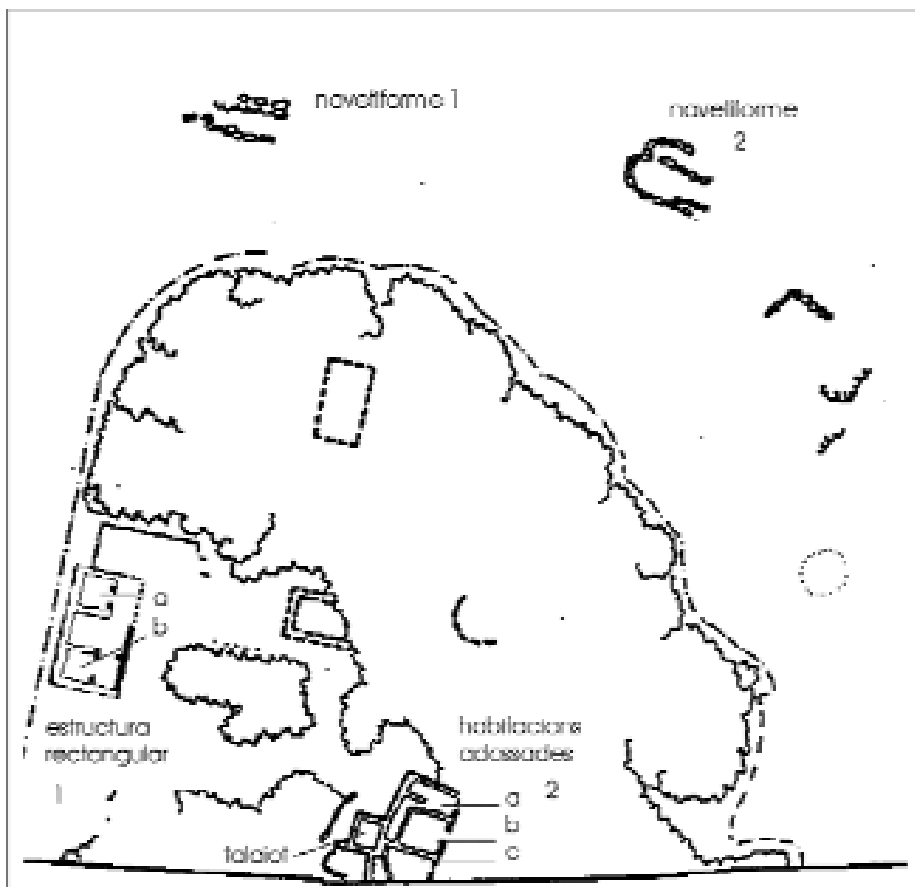
la segona es va afrontar la consolidació de totes les estances adossades al talaiot i en la darrera es va procedir a la consolidació dels dos naviformes. Una vegada executat aquest projecte, es decidí que les tasques de conservació tenguessin continuïtat i així, durant la campanya de 2005, s'ha intervingut en el talaiot i en el mur associat a aquest en un dels seus extrems.

3. Problemàtica del jaciment

Es tracta d'estructures realitzades amb murs de pedra, sense cap tipus de lligam que les mantengui unides (paret seca). Les alçades conservades són bastant regulars en els paraments de les grans construccions com ara el talaiot, que conserva una altura màxima de 4 metres, o el parament extern del mur perimetral del recinte quadrangular que conserva una alçada d'uns 3 metres. En canvi, els murs de compartimentació interior, tant del recinte quadrangular com de les habitacions adossades al talaiot, són d'alçades molt desiguals. En el cas dels naviformes, només es conserva, en els millors dels casos, la filada inferior.

Pel que fa a elements arquitectònics, com ara els brancals de les portes de les habitacions del recinte quadrangular, les columnes de les habitacions adossades al talaiot o les llars de foc «hogar parrilla»⁴ dels dos naviformes, es trobaven desplaçats del seu lloc originari.

La natura de les pedres emprades en el jaciment és diversa: calcàries i sorrenques. Les primeres presenten puntualment símptomes d'exfoliació i fragmentació, en canvi les segones

Planta del jaciment realitzada durant les antigues campanyes d'excavació dirigides per Guillem Rosselló Bordoy.

presenten símptomes de disgregació i moltes es troben fragmentades en diverses parts.

La crecscuda de vegetació a sobre de les crestes dels murs, especialment d'ullastres, també ha contribuït a la mala conservació dels murs i al descalçament i posterior desplaçament de molts dels seus elements constitutius.

Finalment, el paviment original de les habitacions, eliminat durant el procés d'excavació, ha deixat al descobert el nivell geològic, que es presenta molt irregular i desigual amb grans desnivells i esclatxes, ideals per a la proliferació de vegetació. Resoldre aquestes irregularitats i evitar la crecscuda vegetal eren una de les problemàtiques contemplades per a la presentació final del monument.

4. Intervencions realitzades

Seguint, doncs, els criteris de reversibilitat i distinció de l'original de les zones afegides durant el procés de consolidació, es va decidir seguir el següent protocol d'intervenció:

1. Desforestació i neteja de tota la zona a consolidar.
2. Consolidació de les crestes dels murs i remuntat fins a la seva cota màxima conservada. El remuntat només es va fer en els casos necessaris per garantir la seva estabilitat estàtica⁵.
3. Anastilosi i consolidació dels elements arquitectònics que havien estat desplaçats del seu lloc original (brancals de porta, llars de foc, columnes, etc.)⁶.
4. Enganxat de les pedres fragmentades i estucat d'esclatxes.
5. Delimitació de les parts originals de les afegides durant el procés de consolidació mitjançant la realització d'un cordó de morter de calç de color rosat.
6. Anivellat dels sols de les habitacions amb grava que

mantengui un bon drenatge i dificulti l'acumulació de terra i posterior crecscuda de vegetació.

7. Senyalització i col·locació de panells explicatius de les diferents parts del jaciment.

5. A manera de conclusió

Amb l'experiència acumulada en aquests darrers cinquanta anys, es posa de manifest la necessitat d'aplicar criteris de consolidació i restauració adaptats a la problemàtica concreta que plantegen les estructures d'època preromana, caracteritzades per la seva diversitat i heterogeneïtat.

Notes:

¹ Llei del patrimoni històric de les Illes Balears. Govern Balear, Conselleria d'Educació, Cultura i Esports. Juny de 1999.

² ROSSELLÓ BORDOY, G. El poblado prehistórico de Hospitalet Vell (Manacor). Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics, 1983.

³ Projecte de l'Ajuntament de Manacor dirigit per la tècnica de Patrimoni d'aquest Ajuntament, l'arqueòloga Magdalena Salas Burguera.

⁴ Anomenades així per Rosselló Bordoy en la publicació *El hogar parrilla en las navetas mallorquinas*. *Empúries* (48-50), 1986-89.

⁵ Les consolidacions de les crestes dels murs i estucat de fissures s'han realitzat amb un morter de calç de proporcions tradicionals. Com a àrids s'han emprat l'arena i la grava.

⁶ Els elements arquitectònics s'han reubicat al seu lloc original gràcies a tota la documentació gràfica que hem pogut obtenir de les antigues campanyes d'excavació. En el cas dels brancals i llars de foc, havien perdut el seu lloc originari durant els darrers vint anys.

Fotografies d'abans i després del procés de consolidació de les diferents fases del projecte

Primera fase, any 2002: consolidació de l'estructura quadrangular i els seus compartiments. Habitació A i B.

Habitació A del recinte quadrangular (a la dreta, detall de la columna abans de ser remuntada)

Habitació B del recinte quadrangular

Segona fase, any 2003: consolidació de les habitacions adossades al talaiot quadrat.

Habitació D del recinte adossat al talaiot quadrat.

Habitació E del recinte adossat al talaiot quadrat.

Tercera fase, any 2004: consolidació de dos naviformes.

Naviforme I.

Detall de la llar de foc del naviforme I.

Any 2005: consolidació del mur relacionat amb el talaiot quadrat i tasques de conservació del talaiot.

FET 3. Vista del mur associat al talaiot quadrat.